

ROZWÓJ ZAWODU KSIĘGOWEGO W POLSCE

Rozpatrzono osobliwości rozwoju zawodu księgowego w Polsce

1. Wstęp

Rachunkowość jest powszechnie uznawana za międzynarodowy język biznesu, co jest konsekwencją globalizacji strefy biznesu. Umiejętność czytania sprawozdań finansowych i wysuwanie wniosków o koniunkturze ekonomicznej przedsiębiorstwa jest niezbędnym narzędziem efektywnego zarządzania. Tylko dzięki standardom rachunkowości – powszechnie akceptowalnym i o wysokiej jakości – możliwe jest zapewnienie porównywalności i zrozumiałości sprawozdań finansowych, w efekcie czego stają się one użytecznym źródłem komunikowania w skali globalnej.

W podmiotach gospodarczych w świetle przepisów ustawy o rachunkowości, kierownik¹ jednostki gospodarczej ponosi odpowiedzialność za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości również w przypadku, gdy obowiązki te zostaną powierzone innej osobie za jej zgodą.² Kierownik jednostki zapewnia sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego, które podpisuje - podając zarazem datę podpisu – osoba, której powierzono prowadzenie ksiąg rachunkowych, i kierownik jednostki.³

2. Profesjonalizm współczesnego księgowego

Przesłanką wzrostu popytu na profesjonalną, wyspecjalizowaną kadrę księgową jest proces wieloletniej komputeryzacji. Zastosowanie rachunkowych programów księgowych⁴, zwielokrotniło szybkość przetwarzania danych oraz wyeliminowało matematyczne pomyłki, tak częste i czasochłonne eliminowane przy stosowaniu manualnego prowadzenia ksiąg rachunkowych metodą przebitkową. Wprowadzenie komputerowych systemów, zdecydowanie zwiększyło wydajność pracy zespołów księgowych i tym samym zmniejszyło personalizację działów rachunkowości oraz wymusiło większą wszechstronność i uniwersalność osób pracujących w księgowości.

Ustawa o rachunkowości sformalizowała całkowitą odpowiedzialność kierownika jednostki dotyczącą stosowania przez podmiot gospodarczy skodyfikowanych zasad rachunkowości. W konsekwencji doprowadziło to do

¹ kierownik jednostki to osoba lub organ jedno- lub wieloosobowy (zarząd), który - zgodnie z obowiązującymi jednostką przepisami prawa, statutem, umową lub na mocy prawa własności - uprawniony jest do zarządzania jednostką -Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości art. 3 ust 1 pkt 6.

² Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości art. 4 ust.5.

³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości art. 52.

⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości art. 10 ust. 1 pkt 3 c, określa warunki jakie powinien spełniać system przetwarzania danych księgowych przy użyciu komputera.

możliwość wyboru przez kierownika jednostki, celem zminimalizowania ryzyka odpowiedzialności za zagadnienia rachunkowości do wyboru jednego z dwóch możliwych alternatywnych rozwiązań. Jednym ze sposobów jest zatrudnianie wysoko wykwalifikowanej kadry. Druga przeciwstawna metoda, to powierzenie obowiązków w zakresie rachunkowości, zewnętrznym wyspecjalizowanym firmom świadczącym usługi księgowe.

Współczesny księgowy, oprócz doskonałej znajomości zarówno polskich jak i międzynarodowych przepisów z zakresu rachunkowości, musi również wykazywać się biegłą znajomością prawa podatkowego. Definicje określające przychody i koszty według prawa rachunkowego a podatkowego są istotnie rozbieżne. W praktyce, często prowadzi to do prowadzenia „podwójnej księgowości”, celem prawidłowego ewidencjonowania zdarzeń gospodarczych w ujęciu księgowym oraz rzetelnego wyliczenia obciążeń podatkowych. Kolejnym najważniejszym, argumentem powierzenia kwestii rachunkowych dobrze wykształconym profesjonalistom jest obawa przed odpowiedzialnością karno-skarbową.

Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy precyzyjnie określa kary za przestępstwa lub wykroczenia skarbowe oraz nierzetelne prowadzenie ksiąg rachunkowych. Możliwość przeniesienia ryzyka niepewności jest niepodważalnym motywem, personalnego doboru księgowego w każdej firmie.

3. Kryteria zdobycia profesji zawodowej

Poziom oświaty musiał szybko dostosować się do popytu na rynku pracy na zawodowych księgowych. Kompetencje i profesjonalizm dzisiejszego księgowego oparte są na rzetelnym i sumiennym wykształceniu. Obecnie na polskich uczelniach na kierunkach kształcących nie tylko kadrę finansową, ale i zarządzającą, program edukacyjny obowiązkowo obejmuje przedmiot rachunkowości oraz przedmioty pokrewne.

Działalność usługową w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych mogą wykonywać osoby fizyczne, legitymujące się odpowiednimi uprawnieniami oraz osoby prawne i podmioty niemające osobowości prawnej, jeżeli czynności związane z prowadzeniem ksiąg rachunkowych wykonują uprawnieni pracownicy. Uprawnienia osób fizycznych są udokumentowane certyfikatem księgowego, wydanym przez Ministra właściwego do spraw finansów publicznych. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18.07.2002 r. w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, określa między innymi kwalifikacje i wymagania, których spełnienie jest podstawą wydania licencji księgowego.

Certyfikat księgowego może być wydany jedynie osobom fizycznym, które posiadają pełną zdolność do czynności prawnych i w pełni korzystają z praw publicznych, ani nie były skazane prawomocnym wyrokiem sądu za dopuszczanie działań wbrew przepisom ustawy o rachunkowości lub inne przestępstwa popełnione umyślnie. Decydującym i najtrudniejszym do spełnienia warunkiem uzyskania licencji

księgowego, jest wykazanie szerokiej wiedzy zawodowej. Może to nastąpić kilkoma sposobami. Jedną metodą jest posiadanie wykształcenia wyższego magisterskiego, uzyskanego na jednym z kierunków ekonomicznych o specjalności rachunkowość oraz udokumentowanie praktycznej wiedzy w postaci trzyletniej praktyki w księgowości. Osoby, które ukończyły studia wyższe o innych specjalnościach muszą dodatkowo ukończyć studia podyplomowe o specjalności rachunkowość. Warunkiem akceptacji wiedzy akademickiej jest ukończenie wyłącznie renomowanej uczelni, posiadającej uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych. Osoby, które posiadają wykształcenie średnie oraz mają udokumentowaną dwuletnią praktykę w księgowości muszą dodatkowo zdać egzamin przed Komisją Egzaminacyjną powołaną przez Ministra Finansów.

Zagadnienia egzaminacyjne oprócz problemów z zakresu rachunkowości zawierają zagadnienia z dziedzin prawa pracy, prawa cywilnego, prawa działalności gospodarczej oraz elementy postępowania podatkowego. Weryfikowana jest też wiedza z zakresu zobowiązań podatkowych oraz opłat i zobowiązań o charakterze podatkowym. W czasie egzaminu uczestnik może korzystać z przepisów prawa opublikowanych w dziennikach promulgacyjnych. Zadania egzaminacyjne oceniane są bardzo rygorystycznie.⁵ Warunkiem, uzyskania pozytywnej oceny jest zaliczenie każdego z działów egzaminu przynajmniej w 60%, przy czym nieprawidłowe odpowiedzi karane są ujemnymi punktami.

Osoby wpisane do rejestru biegłych rewidentów lub na listę doradców podatkowych, uznaje się za uprawnione do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, bez konieczności ubiegania się o certyfikat księgowego. Powołana przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów, w porozumieniu z Ministrem Finansów Komisja Egzaminacyjna dostosowała do przepisów znowelizowanej w 2000 roku ustawy o rachunkowości "Wymagania kwalifikacyjne" dla osób ubiegających się o tytuł biegłego rewidenta.

Kandydaci na biegłych rewidentów, analogicznie jak osoby ubiegające się o certyfikat księgowego muszą posiadać pełną zdolność do czynności prawnych i w pełni korzystać z praw publicznych, posiadać nieskazitelną przeszłość prawną oraz posiadać wykształcenie wyższe. Obszar obowiązującej wiedzy biegłego rewidenta jest dużo bardziej rozległy, niż zasób wiadomości wymagany od licencjonowanego księgowego. Dodatkowo weryfikowana jest szczegółowa wiedza z zakresu prawa podatkowego, które w naszym kraju jest bardzo szeroko rozbudowane.

Konstrukcja egzaminów wymaga od zdającego, oprócz rzetelnej, wszechstronnej wiedzy teoretycznej, także umiejętności praktycznego stosowania przepisów odnośnie konkretnego dylematu prawno-księgowego. Problemy przedstawione w zagadnieniach sytuacyjnych zazwyczaj są przedstawiane jako błędnie wycenione i

⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 lipca 2002 r. w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

zaewidencjonowane zdarzenia gospodarcze. Rozwiązujący zadanie musi ocenić, które dane są poprawne, a które nie i jakie należy zastosować procedury naprawcze, aby można było rozwiązać zadanie egzaminacyjne zgodnie z określonym poleceniem. Jak z powyższego wynika, osoba zdająca egzamin, musi perfekcyjnie poruszać się w gąszczu paragrafów prawnych, celem szybkiego znalezienia i precyzyjnego zastosowania szczegółowego przepisu prawnego. W trakcie egzaminów można korzystać z przepisów prawa opublikowanych w dziennikach promulgacyjnych. Egzaminy oceniane są z zastosowaniem analogicznej, rygorystycznej metody jak przy egzaminie na certyfikat księgowego.

Krajowa Izba Biegłych Rewidentów na mocy art. 20 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, opracowała Kodeks Etyki Zawodowej Biegłych Rewidentów. Biegły rewident powinien wykonywać swoje zadania w sposób wysoce etyczny i profesjonalny, przy poszanowaniu interesu publicznego oraz systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Całokształtem swojej postawy i postępowaniem przyczyniać się do postrzegania przedstawicieli zawodu jako osób zaufania publicznego.

Oprócz zdania z wynikiem pozytywnym dziesięciu odrębnych, pisemnych egzaminów (sesje egzaminacyjne trwają co najmniej dwa lata, jeśli każdy egzamin będzie zdany za pierwszym podejściem), kandydat na biegłego rewidenta musi odbyć lub uzyskać zaliczenie trzyletniej praktyki z zakresu rachunkowości oraz odbyć dwuletnią aplikację, która sprzyja ugruntowaniu teoretycznej wiedzy. Po spełnieniu wymienionych warunków kandydat na biegłego rewidenta zostaje dopuszczony do egzaminu dyplomowego, który odbywa się w formie ustnej.

4. Odpowiedzialność karno-skarbowa

Według przepisów Kodeksu karno-skarbowego odpowiedzialność za zagadnienia rachunkowości została personalnie rozszerzona o osobę księgowego. Konsekwencje karno-skarbowe ustalone z mocy prawa definiują, że za przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe odpowiada, jak sprawca, także ten, kto na podstawie przepisu prawa, decyzji właściwego organu, umowy lub faktycznego wykonywania zajmuje się sprawami gospodarczymi osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej.⁶

Dodatkowo, księgowy ponosi ustawowe skutki w zakresie przekroczenia praw podatkowych. Podatnik, który składając organowi podatkowemu lub płatnikowi deklarację lub oświadczenie, podaje nieprawdę lub zataja prawdę albo nie dopełnia obowiązku zawiadomienia o zmianie objętych nimi danych, przez co naraża Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego na uszczuplenie podatku, podlega karze grzywny do 720 stawek dziennych albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.⁷

⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy art. 9 § 3.

⁷ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy art. 56. § 1.

Nierzetelność prowadzenia ksiąg rachunkowych karana jest grzywną do 240 stawek dziennych.⁸ Księgi rachunkowe uznaje się za rzetelne, jeżeli dokonane w nich zapisy odzwierciedlają stan rzeczywisty.⁹

Ustalając stawkę dzienną, bierze się pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe. Stawka dzienna nie może być niższa od jednej trzydziestej części najniższego miesięcznego wynagrodzenia w czasie orzekania w pierwszej instancji ani też przekraczać jej czterystukrotności.¹⁰ Przeliczając to według dzisiejszych, zaokrąglonych notowań stawka dzienna zawiera się w przedziale pomiędzy 30 zł a 360.000 zł (w przeliczeniu na \$: 1 – 120.000 \$). Przeliczając dalej przy minimalnej stawce dziennej wysokość mandatów karnych mieści się w przedziale od 30 zł do 21.600 zł (w przeliczeniu na \$: 1 – 7.200 \$). Natomiast przy maksymalnej stawce dziennej kara grzywny może wynosić od 360.000 zł, aż do 259.200.000 zł (w przeliczeniu na \$: 120.000 – 86.400.000 \$).

Oczywiste jest też, że w przypadku wykrycia oszustw bądź pomyłek o charakterze podatkowym oprócz kary grzywny, należy zapłacić również należne podatki wraz z ustawowymi odsetkami. Biegli rewidenci jak i osoby świadczące usługi księgowe mają ustawowy obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu wykonywania zawodu w ramach prowadzonej działalności gospodarczej.

5. Zakończenie

Reasumując, profesja księgowego w ciągu ostatnich lat uległa dużym przeobrażeniom. Jeszcze kilkanaście lat temu panowało w Polsce powszechne przekonanie, że w księgowości pracują niezbyt inteligentne, o niewysokim poziomie wykształcenia osoby. Taki wizerunek księgowego uległ metamorfozie. Dzisiaj uważa się, i słusznie, że księgowi są osobami wykształconymi i jako klasa społeczna reprezentują „inteligencję pracującą”. Biegli rewidenci to osoby wyróżniająca się nie tylko wysokim poziomem intelektualnym, ale także dużą kulturą osobistą. Jest to ewidentnie oczywiste, gdyż biegły rewident jest urzędnikiem rangi państwowej. Nie można dzisiaj powiedzieć o osobach zajmujących się profesjonalnie rachunkowością, że zdobyli dobry, stały fach jedynie kosztem wieloletniej nauki zawodu. Profesja księgowego, podobnie jak lekarza czy informatyka wymaga bieżącego, systematycznego doskonalenia zawodowego, gdyż rachunkowość jest nauką żywą i zmienną. Niektóre osoby pogłębiają wiedzę metodą samokształcenia, inne zaś korzystają z szerokiej gamy profesjonalnych kursów udoskonalających.

⁸ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy art. 61. § 1.

⁹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości art. 24 ust. 2.

¹⁰ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy art. 23 § 3.